TALABALARNI INKLYUZIV TA’LIM SHAROITIDA FANLARNI INTEGRATIV O‘QITISHGA TAYYORLASH METODIKASI

Kurbonova Nazira

Chirchiq davlat pedagogika universiteti 2-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu tezisda oliy pedagogik ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan bo‘lajak o‘qituvchilarni inklyuziv ta'lim muhitida o‘quv fanlarini integrativ yondashuv asosida o‘qitishga tayyorlash metodikasi yoritilgan. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilarni umumta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli moslashtirishda fanlararo bog‘liqlikning didaktik ahamiyati, talabalarda moslashtirilgan dars ishlanmalarini yaratish hamda kasbiy-pedagogik kompetensiyalarni shakllantirish usullari tahlil qilingan.

Tayanch so‘zlar: inklyuziv ta'lim, integrativ o‘qitish, bo‘lajak o‘qituvchilar, fanlararo integratsiya, o‘qitish metodikasi, moslashtirilgan topshiriqlar.

Аннотация: В данном тезисе освещена методика подготовки будущих учителей, обучающихся в высших педагогических учебных заведениях, к преподаванию учебных предметов на основе интегративного подхода в условиях инклюзивного образования. Проанализированы дидактическое значение межпредметных связей при успешной адаптации учащихся с особыми образовательными потребностями к общеобразовательному процессу, а также методы создания адаптированных разработок уроков и формирования профессионально-педагогических компетенций у студентов.

Ключевые слова: инклюзивное образование, интегративное обучение, будущие учителя, межпредметная интеграция, методика обучения, адаптированные задания.

Annotation: This thesis highlights the methodology for preparing future teachers studying in higher pedagogical educational institutions to teach academic subjects based on an integrative approach in an inclusive education environment. The didactic significance of interdisciplinary connections in successfully adapting

students with special educational needs to the general education process, as well as methods for creating adapted lesson plans and developing professional and pedagogical competencies in students, are analyzed.

Keywords: inclusive education, integrative teaching, future teachers, interdisciplinary integration, teaching methodology, adapted tasks.

Kirish:

Zamonaviy ta'lim tizimida har bir bolaning rivojlanish xususiyatlaridan qat'i nazar teng va sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlash ustuvor vazifalardan biriga aylandi. Inklyuziv ta'lim amaliyotining keng joriy etilishi bo‘lajak pedagoglardan nafaqat o‘z mutaxassislik fanini chuqur bilishni, balki turli ta'limiy ehtiyojlarga ega bo‘lgan o‘quvchilar jamoasida ta'lim jarayonini moslashuvchan tarzda tashkil etishni talab qilmoqda. Shu bois, oliy ta'lim muassasalarida talabalarni inklyuziv sinflarda fanlarni integrativ yondashuv asosida o‘qitishga tayyorlash muhim ilmiy-metodik ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi bo‘lajak o‘qituvchilarda inklyuziv muhitga moslashtirilgan fanlararo o‘qitish ko‘nikmalarini shakllantirish metodikasini asoslashdan iboratdir.

Asosiy qism:

Inklyuziv ta'lim sharoitida integrativ o‘qitish bir tomondan o‘quv fanlari mazmunini o‘zaro uyg‘unlashtirishni, ikkinchi tomondan esa alohida ta'lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilarni umumiy o‘quv-bilish faoliyatiga teng jalb etishni nazarda tutadi. Pedagogik kuzatuvlar va oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilan o‘tkazilgan diagnostik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bo‘lajak o‘qituvchilar inklyuziv ta'lim tamoyillari haqida umumiy nazariy bilimlarga ega bo‘lsalar-da, real dars jarayonida bir nechta fan elementlarini o‘zaro bog‘lab, har bir bolaning idrok etish, eslab qolish va tafakkur imkoniyatiga mos topshiriqlar tuzishda jiddiy qiyinchiliklarga duch keladilar. An'anaviy fanlararo ajratilgan o‘qitish modeli alohida ehtiyojli bolalarda mavzuni yaxlit tasavvur qilishga to‘sqinlik qiladi, chunki ularda mavhum tushunchalarni alohida fan doirasida o‘zlashtirish

ko‘nikmasi sekinroq shakllanadi. Shu sababli, bo‘lajak pedagoglarni fanlararo integratsiya asosida dars loyihalashga o‘rgatish nafaqat o‘quv dasturlarini optimallashtirishga, balki sinfdagi har bir o‘quvchining o‘zlashtirish darajasini tenglashtirishga xizmat qiladi.

Talabalarni bu jarayonga tayyorlash metodikasi oliy ta'lim o‘quv rejasidagi mutaxassislik fanlari bilan maxsus pedagogika, inklyuziv ta'lim nazariyasi va yosh davrlari psixologiyasi fanlarining uzviy aloqadorligiga tayanishi zarur. Amaliy va seminar mashg‘ulotlarida talabalarga mavhum tushunchalarni ko‘rgazmali, eshitish va amaliy-harakatli vositalar bilan boyitib tushuntirish usullari izchil o‘rgatiladi. Masalan, boshlang‘ich yoki umumiy o‘rta ta'lim bosqichida tabiiy fanlar bilan ona tili, matematika bilan tasviriy san'at yoki texnologiya fanlari mazmunini birlashtirish orqali o‘quvchilarga bir vaqtning o‘zida ham nazariy bilim berish, ham ularning mayda motorikasi, nutqi va fazoviy tasavvurini rivojlantirish mumkin. Bunday dars ishlanmalarini tayyorlashda talabalar o‘quv materialini mantiqiy bloklarga ajratishni, asosiy tushunchalarni sodda va tushunarli tilda bayon etishni hamda har bir o‘quvchining individual imkoniyatidan kelib chiqib murakkablik darajasi turlicha bo‘lgan topshiriqlar majmuasini shakllantirishni o‘rganadilar.

Tayyorgarlik bosqichi	**Talabalar faoliyati mazmuni**	**Shakllanadigan metodik ko‘nikma**
1. Nazariy-tahliliy	Inklyuziv sinf o‘quvchilari xususiyatlarini o‘rganish, fan dasturlaridagi o‘zaro bog‘liq mavzularni aniqlash.	Fanlararo integratsiya nuqtalarini topish va didaktik maqsadni aniq belgilash.
2. Loyihalash-modellashtirish	Turli idrok kanallariga (vizual, audial, kinestetik) moslashtirilgan integrativ dars ssenariylarini tuzish.	Differensial topshiriqlar va ko‘rgazmali-amaliy vositalarni mustaqil yaratish.
3. Amaliy-refleksiv	Simulyatsion mashg‘ulotlar va maktab amaliyotida integrativ darslarni o‘tkazish hamda natijalarni baholash.	Inklyuziv muhitda tezkor pedagogik qaror qabul qilish va o‘z faoliyatini tahlil qilish.

Metodik tayyorgarlik jarayonida keys-stadi, rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va kichik guruhlarda hamkorlikda o‘qitish texnologiyalaridan foydalanish alohida samara beradi. Amaliy mashg‘ulotlar davomida talabalarga aniq pedagogik keyslar, masalan, bitta sinfda ham yuqori o‘zlashtiruvchi, ham nutqiy rivojlanishida sustkashlik yoki diqqat yetishmovchiligi kuzatiladigan o‘quvchilar ishtirokidagi dars jarayonini loyihalash vazifasi beriladi. Bunda talaba bir mavzu doirasida ikki yoki uchta fan elementlarini birlashtirgan holda, sinfdagi barcha o‘quvchilarning umumiy jamoaviy ishda ishtirok etishini ta'minlashi lozim. Jumladan, guruhli topshiriqlarda bir o‘quvchi matn mazmunini tushuntirsa, ikkinchisi uni rasm yoki sxema orqali tasvirlaydi, uchinchisi esa amaliy hisob-kitob yoki tajribani bajaradi. Bunday yondashuv o‘quvchilar o‘rtasida o‘zaro hurmat, hamkorlik va emotsional qo‘llab-quvvatlash muhitini yuzaga keltiradi.

Shuningdek, bo‘lajak o‘qituvchilarni integrativ o‘qitishga tayyorlashda raqamli ta'lim resurslari va moslashtirilgan didaktik materiallardan foydalanish ko‘nikmasini shakllantirish muhim o‘rin tutadi. Talabalar interfaol taqdimotlar, audio-vizual mashqlar va bosqichma-bosqich bajariladigan ishchi varaqalar tayyorlash orqali alohida ehtiyojli bolalarning o‘quv jarayoniga mustaqil kirishishini yengillashtiradilar. Pedagogik amaliyot davrida esa talabalar umumta'lim maktablarining inklyuziv sinflarida fan o‘qituvchilari, maxsus pedagoglar va amaliyotchi psixologlar bilan hamkorlikda darslarni kuzatadilar, o‘zlari ishlab chiqqan integrativ dars loyihalarini sinovdan o‘tkazadilar hamda har bir dars yakunida o‘quvchilarning faolligi va o‘zlashtirish dinamikasini tahlil qilib, o‘z metodik yondashuvlarini takomillashtirib boradilar.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, talabalarni inklyuziv ta'lim sharoitida fanlarni integrativ o‘qitishga tayyorlash bo‘lajak pedagoglarning kasbiy moslashuvchanligi va metodik mahoratini oshirishning samarali omilidir. Fanlararo integratsiya va

individual yondashuvning uyg‘unligi alohida ta'lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilarning mavzuni yaxlit tushunishi hamda tengdoshlari bilan birgalikda muvaffaqiyatli o‘zlashtirishiga keng imkoniyat yaratadi. Oliy pedagogik ta'lim o‘quv dasturlariga inklyuziv integratsiyaga oid amaliy modullarni kiritish va bo‘lajak o‘qituvchilar uchun simulyatsion mashg‘ulotlar ko‘lamini kengaytirish ta'lim sifatini yanada yuksaltirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi “Alohida ta'lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4860-son qarori.
2. Shomahmudova R.Sh. Maxsus va inklyuziv ta'lim. – Toshkent: Chashma print, 2011. – 148 b.
3. Muminova L.R., Amirsaidova Sh.M. va boshqalar. Maxsus pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014. – 272 b.
4. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Sano-standart, 2017. – 416 b.
5. Florian L., Black-Hawkins K. Exploring inclusive pedagogy // British Educational Research Journal. – 2011. – Vol. 37, No. 5. – P. 813-828.